

जाहिरातींचे दर.

खालील पत्र्यावर चौकशी
करावी.व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४.(टपाल हंशिल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ' एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख ३० सप्टेंबर, १९३६.

अंक ४०

दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनी, लिमिटेड.

रे पेपर मिल, मुंबवा, पुणे. पदमजी पेपर मिल, मुंबई.

पूर्वी आम्हांस लागणारा सर्व कागद आम्ही आपल्या देशांतच तयार करित होतो, आणि महाराष्ट्रातील कागदाचा धंदा सुप्रसिद्ध होता.

सध्यांच्या यांत्रिक युगांत, कागदाचे प्रकार आणि त्यांस असलेली मागणी विलक्षण वाढली असतां आम्हीं पूर्ण स्वदेशी कागदच कां वापरूं नये आणि आम्हांस सर्व स्वदेशी कागद कां पुरवतां येऊं नये!

ह्या प्रश्नांस, दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनीनें, अनेक प्रकारांचा व प्रतींचा कागद आपल्या कार्यक्षम कारखान्यांत तयार करून समाधानकारक उत्तर दिलें आहे.

तुम्हांस कसलाहि कागद पाहिजे असो, त्यासंबंधानें खालील पत्र्यावर चौकशी करून तो कागद घ्या.

८१५-१६ भवानी पेठ, पुणे.

अहमदाबाद हाऊस, बॅलर्ड एस्टेट, मुंबई.

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेदारांस वाढता नफा वांटून जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:-

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष-श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी

हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला { हयातीनंतर विम्यास
३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा { ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

स्वदेशी

कापड म्हणजे काय !

(१) स्वदेशी व्यवस्था (२) स्वदेशी सुत (३) स्वदेशी मजुरी.

या तीन गोष्टी लक्षांत ठेवल्यानें स्वदेशीविद्दल तुमची फसवणूक होणार नाही.

हानरुमालापासून सर्व प्रकारचे रेशमी, सुती व गरम कापड व टांचणी-पासून सर्व प्रकारची स्टेशनरी वगैरे.

स्वदेशी माल मिळण्याचे खात्रीचा पुण्यातील एकच ठिकाण

स्वदेशी भांडार

लक्ष्मीरोड, पुणे २.

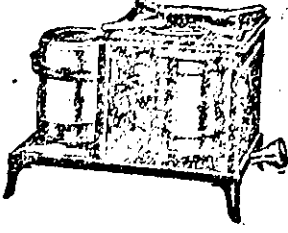
K. K. & Co.

Photographic Dealers
POONA.

'अर्थ' ग्रन्थमाला

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
३ व्यापारी उलाढाली

कॉलेज विद्यार्थ्यांच्या विशिष्ट गरजा लक्षांत घेऊन हे मॉडेल बनविले आहे.

किंमत माफक.

पंप नाही ! पिन नाही !! आवाज नाही !!!

ज्युनियर प्रभाकर
सेफ्टी स्टोव्ह

माहितीपत्रक मागवा

मेकर्स:-ओगले ग्लास वर्क्स., लि.

ओगलेवाडी, (सं. औंध), जिल्हा सातारा.

पुणे स्टॉकिस्ट्स:-

१ केळकर ब्रदर्स,

बुधवार चौक.

२ म. इ. को. ऑ. एजन्सी,

लक्ष्मीरोड.

विविध माहिती

पाणीपुरवठ्याच्या सरकारी योजना

सरकारी कालव्यानीं हिंदुस्थानांतल सुमारे तीन कोटि एकर जमिनीस पाणी मिळते, म्हणजे ब्रिटिश हिंदुस्थानांतल पिका-सालील जमिनीचा सातवा हिस्सा ह्या पाण्यानें भिजतो. सुमारे १५१ कोटि रुपये वरील पाणीपुरवठ्याच्या योजनांत गुंतविलेले आहेत व ह्या भांडवलावर सरासरीनें ४.९ टक्के व्याज पडते. हिंदुस्थानांत पाणीपुरवठ्याच्या ३०० वर मोठ्या योजना असून गेल्या ५० वर्षांत पाण्याखालील जमीन तिपटीनें वाढलेली आहे.

आठ नवीं रेडिओ स्टेशन्स

हिंदुस्थान सरकार आठ नवीं रेडिओ स्टेशन्स बांधणार आहे, त्याप्रीत्यर्थ ३६ लक्ष रुपये खर्च येईल. त्रिचनापल्ली, ढाका, लखनौ किंवा संयुक्त प्रांतांतल दुसरें एखादें सोडस्कर शहर, लाहोर, मद्रास, कलकत्ता, दिल्ली व पेशावर ह्या शहरांच्या वाट्यास हा लाभ यावयाचा आहे.

अॅम्स्टरडम येथील विमानगृह

तुम्ही मुंबईचे बोरीबंदर (व्हिक्टोरिया टर्मिनस) स्टेशन पाहिले आहे. त्याच्या प्लॉटफॉर्म वगैरेच्या विस्ताराची दसपट-वीसपट करा. म्हणजे अॅम्स्टरडम (हॉलंडची राजधानी) येथील विमानगृहाच्या पसाऱ्याची कल्पना येईल.

बंगाल आयर्न कंपनीची विक्री

इंडियन आयर्न अॅन्ड स्टील कंपनी ही बंगाल आयर्न कंपनीची सर्व मालमत्ता सुमारे २३ कोटि रुपयांस विकत घेणार आहे. बंगाल आयर्न कंपनी तोड्यांत चाललेली असून तिच्या ताळेवंदांत सुमारे ३२ लक्ष रुपये तुट म्हणून पुढे ओढलेले आहेत. तिच्या भागीदारांस नव्या कंपनीचे भाग नको असल्यास त्याबद्दल रोख रकम दिली जाईल.

मुंबई शहरांतल प्रांतिक उत्पन्नाची वसुली

मुंबई इलाख्याच्या एकूण उत्पन्नापैकी २ कोटि, ७८ लक्ष रुपये एवढी रकम १९३३-३४ साली एकट्या मुंबई शहरांत वसूल झाली.

हिंदी सिमेंटचे उत्पादन व त्याचा खप

३१ मार्च अखेर संपलेल्या वर्षी हिंदुस्थानांत ८ लक्ष ८६ हजार टन सिमेंट खपलें. सिमेंट कंपन्यांचे एकत्रीकरण घडवून आणणाऱ्या कंपनीजवळ १४३ लक्ष टनांइतके वार्षिक उत्पादन करण्याची तरतूद आहे; म्हणजे आजच्या मागणीचे मानाने उत्पादन शक्ति भरपूर आहे असें म्हणण्यास हरकत नाही.

ब्रिटिश मालकांच्या ऑस्ट्रेलियांत गिरण्या

लॅकेशायरमधील कापडाचे कित्येक कारखानदार आतां ऑस्ट्रेलिया देशांत जाऊन तेथे गिरण्या काढणार आहेत.

आय. सी. एस. च्या उमेदवारांचो, निर्धास्त रहा !

आय. सी. एस. मध्ये दाखल होणाऱ्या ब्रिटिश उमेदवारांस बदललेल्या राजकीय परिस्थितीमुळे आपले आर्थिक हितसंबंध सुरक्षित रहाण्याची खात्री वाटत नाही. लॉर्ड हेली ह्यांनी ब्रिटिश वर्तमानपत्रांत एक पत्र लिहून, "अशा काळजी वाटण्याचे कारण नाही; भारतमंत्र्यास त्यासंबंधांत पुरेसे अधिकार आहेत, स्वतः आपण नोकरांत दाखल झालों त्या वेळेइतकीच आतांही निश्चिती बाळगण्यास हरकत नाही," असें जाहीर केले आहे.

वेड्यांची वसाहत

बेल्जममध्ये तेथील सरकारनें चवदा हजार वस्तीच्या एका गांवांत पांच हजार वेड्यांची रहाण्याची सोय केली आहे. ह्या वेड्यांमध्ये आपण नेपोलियन, सीझर, झार, कायसर इत्यादि वीर व्हाणें असें समजून वागणारे अनेक वेडे आहेत. त्यांपैकी एक आपण जिराफ हें उंच मानेचे जनावर आहे असें समजतो आणि डोक्याच्या मागे भली उंच काठी उभी बांधून रस्त्यानें हिंडतांना आढळतो !

दुष्काळ निवारण फंड

मुंबई सरकार दरसाल कांहीं रकम वेगळी काढून दुष्काळ निवारण फंडांत टाकीत असे. नव्या राज्यघटनेमध्ये सदरहू फंडाची तरतूद करण्यांत आलेली नसल्याकारणानें त्या फंडाची रकम प्रांताच्या नेहमीच्या जमाखर्चांत सामील होईल. असें न होतां, फंड कायम राहून तो वाढवा, एवढ्याकरितां वरील फंडाची स्थापना करण्यासाठी मुंबई सरकार एक बिल कायदे-मंडळांत आणणार आहे. सध्याच्या फंडांतली बाकी रकम हिंदुस्थान सरकारच्या कर्जरोख्यांत गुंतवून नव्या फंडाची उभारणी करण्यांत येईल. फंडांत ६३ लक्ष रुपये कायम राखले जातील व कमी पडणारी रकम दर वर्षी त्यांत भरली जाईल.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

रुपये किंमत

ता. १९ सप्टेंबर रोजी पुरा झालेला आठवडा ५४,७१,७२०

ता. २६ सप्टेंबर रोजी पुरा झालेला आठवडा ४५,६५,५३०

ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते २६ सप्टेंबर

१९३६ अखेर. २,८२,६८,७३,४९४

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ४७८	टाइपरायटरच्या घंघ्यास संरक्षण
२ शेतकऱ्यांच्या पिकांचा विमा ... ४७९	६ कोण काय विकत घेतो? ४८२
३ ग्रामसुधारणा ... ४८०	७ जगांतल्या आर्थिक व सामाजिक घडामोडी... ४८३
४ हिंदुस्थानचा स्वार्थत्याग व परोपकार ... ४८०	८ रेल्वे स्टेशनवरचे वर्गाचे ४८३
५ स्फुट विचार ... ४८१	९ सहकारी चळवळ व ग्रामोद्धार ... ४८४
फ्रेंच चलनावर गंडांतर !- फ्रेंक सुवर्णावरून साली आला—ब्रिटिश लक्षांस संरक्षण पाहिजे !—मोटार ड्रायव्हर्स असोसिएशन—गव्हाच्या पिकास ब्रिटिश सरकारचें सहाय—ब्रिटिश	१० आर्थिक मंदी व दुष्काळ ह्यांतून काढावयाचा मार्ग ४८५
	११ कायदेमंडळांत आर्थिक प्रश्नांवर प्रकाश ... ४८५
	१२ निवडक बाजारभाव ४८६

अर्थ

बुधवार, ता. ३० सप्टेंबर, १९३६

शेतकऱ्यांच्या पिकांचा विमा उतरण्याची योजना

यंदा मुंबई इलाख्याच्या अनेक भागांत अवर्षणामुळे खरीपाचें पीक न आल्याने शेतीच्या घंघ्याचे हाल झाले आहेत. कधी थंडीचा कडाका तर कधी जरूरीपेक्षा कमी किंवा ज्यास्त पाऊस असणे होऊनहि शेतीच्या पिकांस धोका उत्पन्न होतो. वेळेवर आणि पाहिजे इतका पाऊस झाला असे कचित्तच घडते आणि दरवर्षी पिकांची आणेवारी करावी लागते, हे सदरहु बाबतीतल्या अनिश्चितपणाचें लक्षण होय. शेतकऱ्यांचा धंदा ही एक प्रकारची जुगार आहे आणि त्यांचे जीवित स्वकष्टावलंबी न रहातां परावलंबी बनले आहे. हिंदी लोकांचा पोटापाण्याचा व कमाईचा प्रमुख उद्योग म्हणजे शेती; आणि सुद्धे सरकारच्या उत्पन्नाचा त्या घंघ्याच्या सुस्थितीशी इतका निकट संबंध आहे की, हिंदुस्थान सरकारचें बजेट ही “शेतीच्या घंघ्यावर खेळण्यांत येणारी जुगार” आहे असे म्हणण्याचा प्रघात एका काळीं रूढ झालेला होता. माणसांच्या आयुष्यांत अनेक प्रकारचे धोके येतात, त्यांचा विमा उतरण्याची व्यवस्था होते तर शेतीसारख्या घंघ्यांतल्या आपत्ती-विषयीचा विमा कां उतरतां येऊं नये हा प्रश्न येथे उद्भवतो. शेतीच्या जनावरांचे बाबतीत विमा उतरणाऱ्या कांहीं सहकारी संस्था स्थापन झाल्या आहेत ह्यावरून प्रस्तुत विषय हिंदुस्थानांत सर्वस्वी अज्ञात आहे असे म्हणतां येणार नाही. ह्याच पद्धतीचा अधिक विस्तृत प्रमाणावर उपयोग होण्याच्या शक्यतेचा विचार आजपावेतो कसा झाला नाही हेच आश्चर्य आहे.

इमारती व कच्चा पक्का माल ह्यांचे संबंधांत कारखानदार आगीचा विमा उतरित असतात आणि बाजारभाव साली-वर होण्यापासून धोका असतो, त्याचेहि विमे उतरण्यांत येतात. पाश्चात्य देशांत कामकरी लोकांवर येणाऱ्या आपत्तीचे विमे उतरण्याची तजवीज कायद्याने व सरकारच्या सहायाने करण्यांत आली आहे. वार्षिक्य, बेकारी, आजारीपण हीं संकटे गरीब मजूर वर्गास बाधक होतात, त्यांपासून विम्याच्या योजनेने त्यांचे संरक्षण करण्यांत येते. नोकर, मालक व सरकार ह्या तिघांकडून

विम्याच्या पॉलिसीचे पैसे भरले जाण्याची व्यवस्था केलेली असते व कांहीं देशांत वृद्ध मजुरांस पेन्शनहि मिळते. औद्योगिक उन्नति व आर्थिक संघटना ह्यांत हिंदुस्थान देश इतका मागसलेला आहे की, वर निर्दिष्ट केलेल्या प्रकारांच्या विम्याच्या योजना विचारांत घ्याव्या अशीहि स्थिति येथे नाही, ही अडचण सकु-दर्शनी भासण्यासारखी आहे, ह्यांत शंका नाही. पण हिंदुस्थानांत बहुसंख्य लोकांचे जीवित शेतीच्या घंघ्यावर अवलंबून असता व त्या घंघ्यांत अवर्षण, पूर, पिकांचे व जनावरांचे रोग असले धोके सारखे येत असतां त्यासंबंधांत शेतकऱ्यांचे संरक्षण करण्याचा विम्याचा उपाय, विशिष्ट मर्यादित कां होईना, योजतां येईल किंवा नाही, ह्याचा विचार होण्यास हरकत असू नये. असल्या प्रश्नांची चर्चा करतांना पुढारलेल्या पाश्चात्य देशांशी हिंदुस्थानची तुलना करण्यांत हंशील नाही, हे बहुतांशी खरे असले तरी इतर ठिकाणी प्रगतिकारक योजना अंमलांत आणण्याचा प्रयत्न चालला असतां त्यापासून येथील सरकारास कांहीं-तरी बोध सचित घेतां येईल.

अवर्षणासारख्या आपत्तीचा विमा उतरवून अमेरिकन शेतीच्या पिकांचे रक्षण करण्याची योजना हातीं घेण्याचे आश्वासन प्रेसिडेंट रूझवेल्ट यानां दिले आहे. पहिलीं कांहीं वर्षे सरकारने दरवर्षी सुमारे सहा-सात कोटी रुपयांची मदत दिल्यास ही योजना स्वयंपूर्ण व यशस्वी होऊं शकेल अशी तिच्या पुरस्कर्त्यांची अपेक्षा आहे. अवर्षणाप्रीत्यर्थ अमेरिकन सरकारास वारंवार मोठमोठ्या रकमा खर्चाच्या लागतातच; त्यापेक्षा अधिक खर्च विम्याच्या योजनेसाठी करावा लागणार नाही, असे त्यांचे म्हणणे आहे. अवर्षण किंवा रोग ह्यांचेमुळे कोणत्याहि शेतकऱ्याचें पीक बुडून त्यास अपेक्षित कमाई झाली नाही, असे होऊं नये, एवढी तजवीज विम्याचे द्वारे करणे शक्य आहे. विम्याची रकम निश्चित करण्यासाठी शेतकऱ्यांच्या पिकांची मामुली किंमत ठरवण्यांत येऊन विम्याची वर्गीणी (प्रिमियम) आकारली जाईल. वर्गीणी मालाच्या स्वरूपांत किंवा रोखीन वसूल करण्यांत येऊन हा माल सरकारी कोठारांमध्ये साठवला जाईल व रोख वसुलीच्या पैशानेहि माल विकत घेऊन ठेवला जाईल. मामुली उत्पन्नाच्या मानाने शेतकऱ्यांचे पीक कमी येईल तेव्हां त्या दोहोंमधल्या फरका इतका माल त्यांस कोठारांतून मिळेल आणि ह्याकरितां शेतकऱ्यांस कोठारांवर वराती दिल्या जातील. वराती विकून शेतकऱ्यांस रोकड उभी करतां येईल किंवा इच्छेप्रमाणे त्यांच्या रकमेचा माल मोबदला मिळेल. कडवा साठवून ठेवून दुष्काळाचे प्रसंगी तो शेतकऱ्यांस योग्य दराने मिळावा अशी व्यवस्था नगर जिल्ह्यांत करून पहाण्यांत आली आहे. असल्या योजनेस विम्याच्या तत्त्वाची जोड देण्यांत आल्यास ती उपयुक्त झाल्यावांचून रहाणार नाही. हिंदी खेडेगांवांत मागे धान्याची कोठारे असत व त्यांचा दुष्काळांच्या आपत्तीत उपयोग होत असते. असा संचय करण्याची व्यवस्था अलीकडे नाहीशी झाली आहे. पीक बरे आले तरी शेतकऱ्यांच्या हातांत पैसा, धान्य किंवा कडवा उरत नाही आणि अवर्षणाचे काळांत त्यांस भलत्या किंमती देऊन कडवा व धान्य विकत घेण्याची पाळी येते. पण साधनाच्या अभावी ही खरेदी त्यांस शक्य होत नाही आणि त्यांचे व जनावरांचे हाल होतात. आमच्या शेतकरी वर्गाचा अडाणीपणा, त्यांचे दारिद्र्य व कर्जबाजारीपणा ह्या अडचणी त्यांच्या घंघ्याची व जीविताची सुधारणा घडवून

आणण्याचा प्रयत्न कर्तव्य असतां पुढें उभ्या रहातील. तथापि, ग्रामसुधारणेच्या कार्यात हाच अत्यंत महत्त्वाचा प्रश्न आहे आणि तो सुटल्यावांचून सुधारणेचे इतर प्रयत्न जुजबीच ठरणार आहेत, हें ध्यानांत ठेवले पाहिजे. शेतीच्या उत्पन्नांत घट-तूट होणें त्या धंद्याच्या विशिष्ट नैसर्गिक परिस्थितीत अपरिहार्य आहे. त्या धंद्याच्या आर्थिक भूमिकेत चढउतार व खडे भरपूर आहेत. ही उंच-सखळीची परिस्थिति दूर करून तीमध्ये सरासरीचा सारखेपणा उत्पन्न करणें हें आर्थिक संघटनेचें व सुधारणेचें काम आहे. विम्याच्या पद्धतीचा उपयोग त्याप्रीत्यर्थ होऊं शकेल किंवा नाही हें पहिलें त्या कार्यक्रमांतला एक भाग आहे. ह्या दृष्टीने प्रस्तुत प्रश्नाचा विचार होणें अगत्याचें आहे.

ग्रामसुधारणा*

श्री. आपटे ह्यांचे नवें पुस्तक

ग्रामसुधारणेचा प्रश्न अत्यंत महत्त्वाचा व निकडीचा असून त्याकडे सरकारचें व लोकांचें लक्ष्य अलीकडे विशेष रीतीने वेधले गेले आहे. सरकारी प्रयत्नांबरोबरच खासगी संस्था व व्यक्ती ह्यांचे ग्रामोन्नतीप्रीत्यर्थ प्रयत्न चालू आहेत. ह्या कार्याचें स्वरूप अत्यंत व्यापक असून तें कार्य योग्य मार्गानें चालण्यास संघटना, उत्साह व चिकाटी ह्यांची आवश्यकता आहे. ग्रामसुधारणेच्या कामी शक्य तितक्या लोकांची सहानुभूति मिळवून त्यांस ह्या कामी हातभार लावण्यास प्रवृत्त केले पाहिजे आणि ह्या कार्याचें महत्त्व व व्यापकता ह्यासंबंधांतली माहिती समाजांत पसरली पाहिजे. ह्या दृष्टीने श्री. न. गं. आपटे ह्यांनी प्रसिद्ध केलेल्या वरील विषयावरील पुस्तकाचें स्वागत करणें जरूर आहे. श्री. आपटे ह्यांस शेतीविषयक शास्त्रीय ज्ञान तर आहेच, पण त्यांच्या जोडीस खेडेगांवी परिस्थितीचा प्रत्यक्ष अनुभवहि त्यांस असून कै. श्री. गो. कृ. देवधर ह्यांच्या नेतृत्वाखाली त्यांनी ग्रामसुधारणेचे काम केलेले आहे. प्रस्तुत पुस्तकांत शेती व खेड्यांची स्थिति ह्या विषयावरील निरनिराळ्या वेळी लिहिलेले लेख श्री. आपटे यांनी प्रसिद्ध केले आहेत, ते समयोचित असेच आहेत. पुस्तकांतील लिखाणांत लेखकाची व्यापक व खोल दृष्टि आणि ग्रामसुधारणेविषयीची कळकळ प्रतीत होते.

लेखकानें प्रथम ग्रामसुधारणेच्या प्रश्नाची सांगोपांग कल्पना व त्याबाबत करण्यांत आलेल्या प्रयत्नांची माहिती दिली आहे. अज्ञान, शिक्षण, दारिद्र्य, कच्च्या मालाची निर्गत व पक्क्या मालाची आयात, खेडेगांवांतील तंटे-बखेडे, हुशार लोकांची शहराकडे घांव, मोटार वहातुकीचा परिणाम, गिरण्या, इत्यादि खेडेगांवी जीवनाशी निगडित असलेल्या प्रश्नांची त्यांनी चर्चा केली आहे. पुण्यापासून १७ मैल असलेल्या अवी गांवाच्या तपशीलवार पाहणीची बोधप्रद माहिती पुढच्या प्रकरणांत आली आहे. १९३४ साली इंडियन सायन्स कॉंग्रेसपुढें वाचलेले दोन निबंध नंतर उद्धृत करण्यांत आले आहेत. त्यांपैकी एकामध्ये योजनात्मक शेतीची आखणी व ग्रामसुधारणा ह्यासंबंधी ऊहापोह केला असून दुसऱ्यामध्ये प्रौढशिक्षणाविषयीचे आपले विचार लेखकानें मांडले आहेत. मुंबई इलाख्याचे माजी गव्हर्नर, सर फ्रेडरिक साइक्स, ह्यांनी ग्रामसुधारणेबाबत काढलेल्या पत्रकांतील सूचनां-विषयी लेखकाचें म्हणणें त्यानंतरच्या प्रकरणांत आले असून पुढें

* "रूल रिकन्स्ट्रक्शन" ले.:—श्री. एन. जी. आपटे, बी. ए. जी. वाटर फायरिंग स्पेशालिस्ट. प्र. सुमारे १००. किं. १ रु. ८ आ.

महाराष्ट्रांतील खेडेगांवी धंदे व महाराष्ट्रांतील फळांचा व्यापारी दृष्टीने उपयोग हे दोन विषय चर्चिते आहेत. लेखकानें फळांचे रस काढून ते बाटल्यांतून विकण्याच्या धंद्याकडे काळजीपूर्वक लक्ष पुरविलेले असल्याकारणानें व त्यासंबंधांत कांहीं यंत्रसामुग्री स्वतः बनविली असल्याने, ह्या धंद्याविषयीच्या त्याच्या अनुभवजन्य लिखाणास विशेष महत्त्व प्राप्त झाले आहे. पुस्तकाच्या शेवटच्या प्रकरणांत खेड शिवापूर येथील ग्रामसुधारणेच्या प्रयत्नांची हकीकत देण्यांत आली आहे व अखेरील परिशिष्टांत पुरंदर तालुक्याच्या आर्थिक पहाणीच्या पूर्वतयारीचा परिचय करून दिलेला आहे. विषयांच्या ह्या विविधतेवरून पुस्तकाची व्याप्ति लक्षांत येईल.

पुस्तकास विजापूर जिल्हाधिकारी श्री. डी. एस. मोडक ह्यांनी प्रस्तावना लिहिली असून प्रो. वा. गो. काळे ह्यांचा उपोद्घात आहे. ह्या दोघांनीहि, ग्रामसुधारणेच्या अनेक प्रश्नांवर प्रकाश पाडल्याबद्दल लेखकाचें अभिनंदन केले आहे.

हिंदुस्थानचा स्वार्थत्याग व परोपकार

हिंदी अफूची चीनमध्ये होणारी निर्गत कमी करण्याचें धोरण हिंदुस्थान सरकारने १९०८ साली प्रथम अंमलांत आणलें. पुढें ही निर्गत दहा वर्षांच्या अवधीत अजिबात बंद करण्यांत येईल, असे १९२६ च्या जूनमध्ये जाहीर करण्यांत आले. औषधे व शास्त्रीय संशोधन ह्यांसाठी बाहेर अफू पाठविण्यास आठकाठी करण्याचा अर्थातच सरकारचा विचार नव्हता. १ जानेवारी १९३६ नंतर हिंदुस्थानांतून अफूची निर्गत मुळीच झालेली नाही. ही निर्गत हळुहळु कशी उतरवात आणलेली आहे, हें सालील आकड्यांवरून समजेल:—

मुदत	अफूच्या निर्गतीची किंमत (लक्ष रु.)
१९१०-११ ते १९१२-१३	८०२
१९२०-२१ ते १९२२-२३	१८३
१९२२-२३ ते १९२४-२५	१६८
१९३२-३३ ते १९३३-३४	५५
१९३४ ते १९३५	१९

हिंदुस्थानांत दर माणशी अफूचा स्वप अत्यल्प प्रमाणांत असून तोहि कमी कमी होत आहे. अंतर्गत स्वप ही बाब प्रांतिक सरकारांच्या हातांत आहे. इतर देशांतील अफूचें व्यसन कमी करण्याच्या परोपकाराबद्दल हिंदुस्थानचें दरसाल आठ कोटि रुपयांचें नुकसान झालेले आहे. अफूची निपज व ठोकळ विक्री हिंदुस्थान सरकारने आपल्या हातांत ठेवली होती व आहे आणि त्या सरकारास ह्या व्यवहारांत चांगला नफा उरत असे. चीनमध्ये अफूचें व्यसन बोकळले असल्याने त्या देशांत हिंदी अफूस मागणी असे व तिला किंमतही बरी येई. ह्या व्यसनाचा बीमोड करण्याचें चिनी राजकर्त्यांनी ठरवल्यावरून हिंदुस्थान सरकारने त्या कामी सहकार्य करण्याचें अभिवचन दिले आणि तें पूर्णपणें पाळण्यांत आले आहे.

स्फुट विचार

फ्रेंच चलनावर गंदांतर

कोणत्याही देशाच्या चलनाचे स्थैर्य व सुस्थिति ही व्यापाराची देवघेव, अंतर्गत आर्थिक परिस्थिती व सरकारच्या उत्पन्न-सर्चाची तात्कालिक व्यवस्था ह्यांवर अवलंबून रहातात. फ्रान्सच्या संबंधांत ह्या सर्व गोष्टी प्रतिकूल आहेत. बजेटाची तोंडामिळवणी होत नाही, व्यापार घटला आहे व युद्धाच्या भीतीमुळे शस्त्रास्त्रांवर जादा सर्च मात्र चालला आहे. असे असूनहि फ्रेंच सरकाराने आपल्या चलनाचे सोन्याशी असलेले प्रमाण न बदलण्याचा निश्चय कायम राखण्याची शिकस्त केली. अमेरिका, इंग्लंड वगैरे देशांनी सोन्याच्या मानाने आपली चलने हलकी म्हणजे कमी किंमतीची करून व्यापारांत येणारी अडचण मार्गेच दूर करून बाजारभाव स्थिर राखले आहेत. इतर राष्ट्रांच्या चलनांच्या मानाने फ्रेंच चलन म्हणजे फ्रँक फार्जाल वजनाचा किंवा किंमतीचा आहे आणि त्याची किंमत पौंड व डॉलर ह्यांच्याशी जुळती करून घेणे अगत्याचे आहे असे मत सुद्धे फ्रान्समध्ये जबाबदार लोकांनी व्यक्त केले असतांही सध्याच्या समाजसत्तावादी प्रधान मंडळाने देखील त्याच्याकडे इतके दिवस कानाडोळा केला. आज नाही उद्यां ही वृत्ति सोडून देणे प्राप्त होईल ह्या समजुतीने कित्येक फ्रेंच नागरिक आपले पैसे देशाबाहेर पाठवीत असून त्या योगाने बँक ऑफ फ्रान्सच्या सुवर्णनिधीस ओहोटी लागली. फ्रेंच सरकाराने ह्या सुवर्णनिधीस आळा घालण्याचे उपाय अनेक वेळां करून पाहिले आहेत. तथापि, बँकेचा व्याजाचा दर चढवणे, सोने झांकून ठेवणे किंवा परदेशी पाठवणे असल्या व्यवहारांचे नियंत्रण करणे इत्यादि उपाय कांहीं काळपर्यंत यशस्वी झाले तरी हुंडणावळ व चलन ह्यांच्या बाबतचा प्रश्न समाधानकारक रीतीने सुटत नाही असा अखेर अनुभव आला आहे. जर्मन मध्यवर्ती बँक व आर्थिक व्यवस्था ह्यांचे मुख्य, डॉ. शार्ल्ट, हे नुकतेच पॅरिसला भेट देऊन गेले ह्यावरून फ्रेंच हुंडणावळीविषयीचे धोरण बदलणार अशा तर्कास जागा उत्पन्न झाली. पौंड व फ्रँक ह्यांचे परस्पर प्रमाण १:७५ चे उद्यां १:१०० झाले तर आज लंडनला पैसे पाठवून ठेवणाऱ्या फ्रेंच व्यक्तीस सदरहु रकम परत आणली असतां अधिक फ्रँक मिळतील व हा व्यवहार फायद्याचा होईल, अशा स्वरूपाच्या चलनाच्या अनिश्चित वातावरणांत फायदा काढू पहाणारे लोक असतात व त्यांच्या कारवाईने हुंडणावळीच्या दरांत अधिकच चलबिचल होते. तोच प्रकार इतके दिवस चालला होता व त्याचा परिणाम पैशाच्या, रोख्यांच्या व सोन्याच्या बाजारावरहि झाल्यावाचून राहिला नाही.

अखेर फ्रँक सुवर्णावरून खाली आला

फ्रेंच चलनाचे सुवर्ण प्रमाण कमी करावे, अशी चळवळ त्या देशामध्ये आलेकडे चालली होती व फ्रँकची किंमत लवकरच उतरविण्यांत येईल, अशी अपेक्षा होती. फ्रेंच सरकारने आपल्या चलनास असलेला सोन्याचा आधार न सोडण्याची आणि फ्रँकची सोन्यांत होणारी किंमत कमी न करण्याची परीकाष्टा केली. तथापि, गेल्या आठवड्यांत, फ्रेंच सरकारस फ्रँक चलनाचे सुवर्णाधिष्ठान काढून टाकणे भाग पडले व त्या चलनाची नवी किंमत ४९ ते ४३ मिलिग्रॅम वजनाच्या सोन्याचे दरम्यान राहिल असे त्याने जाहीर केले. म्हणजे एका ब्रिटिश पौंडास आतां ९६

ते १०३ फ्रँक घावे लागतील. स्वित्जरलंडने फ्रान्स देशाचे अनुकरण केले असून हॉलंडहि त्याच मार्गाने जाईल असा रंग दिसतो. चलन व हुंडणावळ ह्यांमध्ये स्थैर्य राखून आर्थिक परिस्थितीत व जागतिक व्यापारांत सुधारणा घडवून आणण्यासाठी अमेरिका, ग्रेटब्रिटन व फ्रान्स ह्या तीन देशांमध्ये करार झाला आहे व त्यामुळे एकंदर परिस्थिती सुधारण्यास सहाय्य होईल, अशी अपेक्षा आहे. फ्रेंच चलनाची किंमत उतरल्यामुळे तेथील सरकाराजवळील सुवर्ण संचयाची किंमत वाढून त्यामुळे सरकारास सुमारे २०० कोटी रुपये फायदा होईल, त्याचा विनियोग अर्थातच चलनव्यवस्थेमधील फरकामुळे झालेल्या नुकसानीच्या भरपाईकडे व हुंडणावळ स्थिर राखण्याकडे करण्यांत येईल. फ्रँकचे सुवर्णावरून उच्चाटन ही जगाच्या आर्थिक घडामोडीमधील एक अत्यंत महत्त्वाची गोष्ट झाली असून त्यामुळे व लंडन-वॉशिंग्टन-पॅरिस करारामुळे आर्थिक प्रगतीचे मार्गातील अडथळे कमी होण्यास मदत होईल, अशी आशा आहे.

ब्रिटिश छत्र्यांस संरक्षण पाहिजे !

ग्रेटब्रिटनमधील छत्र्यांच्या कारखानदारांच्या तीन निरनिराळ्या संस्थांचे राष्ट्रीय भूमिकेवर एकीकरण करून त्यांचा एक संघ बनवण्याचे ठरले आहे. संघटन, अंतर्गत सुधारणा व परकीय स्पर्धेपासून संरक्षण हा सदरहु संघाचा तिहेरी हेतु आहे. आज मितीस कापसाच्या कापडावर व छत्र्यांवर २० टक्के आणि रेशीम ह्यांच्या छत्र्यांवर ४३ टक्के ह्याप्रमाणे ग्रेट ब्रिटनमध्ये जकात घेतली जाते. जपानी व ऑस्ट्रियन छत्र्यांच्या स्वस्ताईमुळे ही जकात अपुरी पडते व आपणांस त्यांच्या स्पर्धेचा त्रास होतो, अशी ब्रिटिश कारखानदारांची तक्रार आहे. ह्या कारखानदारांस लागणाऱ्या कच्च्या मालावरहि जकात असल्याने त्यांचा उत्पादन सर्च वाढतो व परदेशी मालाच्या किंमतीत त्यांस आपल्या छत्र्या विकणे परवडत नाही. छत्र्यांचे विविध प्रकारचे कापड इंग्लंडमध्ये बनवण्याचा यत्न झालेला असला तरी बाहेरून किती तरी माल त्या देशांत येतो. छत्र्यांच्या मुठी जर्मनीमधून येतात व त्यांस जर्मन सरकारची मदत मिळते असे म्हणतात. मुठी बनवणाऱ्या ब्रिटिश कारखानदारांनी आपणांस जकातीचे संरक्षण मिळावे म्हणून आपल्या सरकाराकडे मागणी केली आहे आणि तिला छत्र्यांच्या कारखानदारांचा विरोध नाही. निरनिराळ्या सुट्या भागांवर संरक्षक जकाती बसवतांना पूर्ण बनवलेल्या मालावरची जकात वाढण्याची आवश्यकता लक्षांत घेतली गेली पाहिजे, एवढेच त्यांचे म्हणणे आहे. काचेसारख्या किंवा कापडासारख्या स्वदेशी धंद्यांस धाव्यांच्या संरक्षणाचा प्रश्न निघाला असतां हिंदुस्थान सरकार त्यांत फाकाडे फोडीत असते आणि सुद्धे ग्रेट ब्रिटनमध्ये स्वदेशीस किती सढळ हाताने व तत्परतेने सहाय्य दिले जाते, ह्यांतला फरक डोळ्यांत भरण्यासारखा आहे. आमचे फडनवीस, सर जेम्स ग्रिग, ह्यांच्या नजरेस वरील गोष्ट आलेली नाही काय ?

दि पूना प्रायव्हेट मोटार ड्रायव्हर्स असोसिएशन, पुणे मोटारींच्या सारथ्यांचे दोन वर्ग आहेत; एक, भाड्याचीं व्हाने चालविणारांचा व दुसरा, साजगी गाड्या चालविणारांचा. लॉरी-वाल्यांचे व सासगी गाड्या चालविणारांचे हितसंबंध भिन्न स्वरूपाचे असून त्यांचे संरक्षण करण्याच्या प्रयत्नांची दिशाहि भिन्न असणे अपरिहार्य आहे. वरील दुसऱ्या वर्गातील लोकांचा सामाजिक

व आर्थिक दर्जा वाढावा आणि त्यांच्यामध्ये सहकार्य होऊन सर्वांचेच हित व्हावे, या उद्देशाने वरील संस्था स्थापन करण्यांत आलेली आहे. मोटारमालकांशी ह्या संस्थेचा विरोध नाही. केवळ आपल्या सभासदांच्या गरजा भागविणे व एकोप्याने काम करणे हेच असोसिएशनचे ध्येय आहे. हे कार्य पार पाडण्यास संस्थेच्या सभासदांची संख्या वाढून त्यांमध्ये सहकार्य व जूट ह्यांची भावना दृढमूल झाली पाहिजे. मोटारद्वयव्हर्स असोसिएशनला हातीं घेतां येण्याजोग्या कित्येक योजना आहेत व त्या पार पाडण्यावरच तिचे यश अवलंबून आहे.

गव्हाच्या पिकास ब्रिटिश सरकारचे सहाय

ग्रेटब्रिटनमध्ये, तेथील सरकारने, ब्रिटिश शेतकऱ्यांने पिकवलेल्या गव्हाची किंमत ठराविक बाजारभावाने मिळण्याबद्दल हमी घेतली आहे. पिठाच्या गिरण्यांत दळून तयार होणाऱ्या कणकेवर पट्टी बसवण्यांत आली असून तिच्या उत्पात्तांतून शेतकऱ्यास प्रत्यक्ष आलेली किंमत आणि ठरलेला बाजारभाव ह्यांमधील तफावत भरून काढण्यांत येते. म्हणजे, शेतीच्या धंद्यास सहाय, जनतेवर अप्रत्यक्ष कर बसवून ब्रिटिश सरकार देते, हे उघड आहे. आर्थिक मंदी व बाहेरून येणाऱ्या मालाची स्पर्धा ह्यांचे योगाने ब्रिटिश शेतकऱ्यास गव्हाचे पीक करणे परवडत नाही, असें दिसून आल्यावरून वरील सरकारी हमीची व सहायाची योजना अंमलांत आणण्यांत आली आहे. शेती व इतर धंदे ह्यांस सरकारने सहाय देण्याचे धोरण हिंदुस्थानांत अनुकरणीय नाही काय ?

ब्रिटिश टाइपरायटरच्या धंद्यास संरक्षण

ग्रेटब्रिटनमध्ये १९३५ साली ६१,४०० टाइपरायटर परदेशांतून आले. १९३३ मध्ये हा आयातीचा आकडा ५०,००० होता. परदेशी टाइपरायटरांच्या आयातीची स्पर्धा आपल्या धंद्याच्या वाढीच्या आढ येते अशी ब्रिटिश कारखानदारांनी तक्रार केल्यामुळे जकार्तीच्याबाबत सल्ला देणाऱ्या कमिटीच्या शिफारसीवरून ऑफिस टाइपरायटरची जकात प्रत्येकी ३३ पौंडांची ४३ पौंड करण्यांत आली आहे. हिंदी टारिफ बोर्ड व औद्योगिक संरक्षणाचे धोरण ह्यांची व सदरहु प्रकरणाची तुलना कशी होते ? इंग्लंड ते इंग्लंड आणि हिंदुस्थान ते हिंदुस्थान हेच ह्या प्रश्नाचे उत्तर आहे.

फक्त पुणे सेंट्रल कोऑपरेटिव्ह बँक लि. च्या सभासदांकरितां

नोटीस.

पुणे सेंट्रल कोऑपरेटिव्ह बँक लि. ची विशेष साधारण सभा रविवार, तारीख १८ आक्टोबर, १९३६ रोजी दुपारी चार वाजतां पुणे सेंट्रल कोऑपरेटिव्ह बँकेच्या "मेनहॉल" मध्ये भरणार असून तींत नवीन पोटनियम नं. ५९ (अ) मंजूर करणे, पोटनियम नंबर ६५ (७) दुरुस्त करणे व मे. अध्यक्षींचे परवानगीने सभेपुढे येणाऱ्या किरकोळ कामांचा विचार करणे वगैरे कामे करण्यांत येतील. तरी सदर सभेस बँकेच्या सभासदांनी अगत्य यात्रे अशी विनंती आहे. या सभेपुढे विचाराकरितां कांहीं सूचना करावयाच्या असल्यास त्या बँकेकडे ता. १३/१०/३६ पर्यंत दाखल होतील अशा बेताने पाठवाव्या.

पुणे ता. २४ सप्टेंबर
१९३६

बोर्डाचे हुकुमावरून
इ. वि. चितळे
मॅनेजिंग डायरेक्टर

कोण काय विकत घेतो ?

लहान खेडेगांवांस तालुक्याच्या ठिकाणांसारखी मोठी गांवे आणि त्यांस जिल्ह्याची मुख्य ठिकाणे, ह्याप्रमाणे हरत-व्हेचा माल खरेदी करण्यास पेठा जनतेस सोयीच्या वाटतात. अशा प्रकारच्या मध्यवर्ती मोठ्या गांवांत व शहरांत नाना तऱ्हेचे जिन्नस पहावयास व पारखून विकत घेण्यास सापडल्याने तेथे दुकानदारी विस्तृत प्रमाणावर चालते आणि तेथील व्यापारी स्थानिक गिऱ्हाइकां-इतकेच बाहेरून येणाऱ्या लोकांवर माल खपण्याच्या बाबतींत अवलंबून असतात. मुंबईस मधून मधून जाणारा माणूस विशिष्ट जिन्सांच्या खरेदीची योजना डोक्यांत ठेवतो आणि सहसा रिकतहस्त परत येत नाही. लग्नकार्ये वगैरेसाठी येथे येणारे लोक पुण्यांत केवढ्या मोठ्या प्रमाणावर खरेद्या करितात हे सर्वश्रुतच आहे. हाच प्रकार कमी ज्यास्त रीतीने इतर लहानमोठ्या शहरां-बाबतचा असतो. परदेशांतलीं गिऱ्हाइके आपल्याकडे वळवून आणण्याचा यत्न सर्वत्र राष्ट्रे करीत असतात, त्याचा हेतु वरील विवेचनावरून स्पष्ट होईल. व्यापारी व दुकानदार ह्यांसहि बाहेरून येणाऱ्या गिऱ्हाइकांस कोणता माल आवडेल तो व आवश्यक असतो ह्याकडे लक्ष देऊन तो तयार ठेवण्याची व्यवस्था करणे हिताचे असते. बाहेरचे गिऱ्हाइक आकर्षण्याची कला आतां आमच्या दुकानदारांस साधली आहे ही गोष्ट पुण्यासारख्या शहरांत अलीकडे थाटलेल्या निरनिराळ्या माल विकण्याच्या दुकानांवरून दिसून येण्याजोगी आहे. भिन्न भिन्न ठिकाणांच्या गिऱ्हाइकांच्या आवडी-नावडीची छाननी केली असतां ती सात्रीने मनोरंजक होईल.

लंडनमधल्या दुकानदारांचा अनुभव पहातां, रशियन व अमेरिकन गिऱ्हाइकांचा विशेष ओढा कपडे खरेदी करण्याकडे असतो. अमेरिकन लोक चिलमी विकत घेतात आणि आपल्या स्त्रियांबरोबर केवळ बघे म्हणून दुकानांत न जातां वस्त्राप्रवरण व तसलेच इतर जिन्नस खरेदी करतात. जर्मन लोक तालमीची उपकरणे आणि फ्रेंच लोक लहानसहान चैनीच्या वस्तु पसंत करतात. इटालियन गिऱ्हाइके कपडे घेतात आणि ऑस्ट्रियांत इतर युरोपियन देशांमधून येणारे गृहस्थ अचरं खरेदी करतात. ह्या गिऱ्हाइकांपाशी फारसा पैसा नसल्याने त्यांचेपासून दुकानदारांस म्हणण्यासारखी प्राप्ती होत नाही. अमेरिकनांचे व कॅनेडियनांचे खिशांत मात्र पैसा खुळखुळत असतो. दुकानदार चाणाक्ष असतात व दुकानांत शिरणाऱ्या लोकांचा नूर पाहून त्यांचेकडून काय अपेक्षा करावी हे त्यांस चटकन समजते. कित्येक गिऱ्हाइकांसहि मालाची चांगली पारख असते आणि तो कोठे व कोणत्या किंमतीस घ्यावा ह्याची त्यांस पूर्ण माहिती असते. घासाघिशी करणाऱ्या गिऱ्हाइकांपेक्षां असले लोक दुकानदार पसंत करीत असल्यास त्यांत नवल नाही.

कोळशापासून पेट्रोल

आर्थिक स्वावलंबनाच्या राष्ट्रीय कार्यक्रमांतली एक महत्त्वाची बाब, कोळशापासून पेट्रोल करण्याच्या उद्योगासंबंधांतली आहे. सध्याच्या राजकीय व आर्थिक मनुमध्ये पेट्रोलचे विलक्षण प्राबल्य आहे. तथापि, कित्येक देशांत कोळसा आहे पण रॉकेल तेलाच्या खाणींवर त्यांचा ताबा नाही. ह्याविषयांचे परावलंबन दूर होण्याच्या दृष्टीने दगडी कोळशापासून पेट्रोल बनविण्याचे प्रयोग सुरू झाले व आतां ते यशस्वी ठरले आहेत. पेट्रोल करण्यास लायक असा अपरिमित दगडी कोळशाचा साठा इंग्लंड व स्कॉटलंड ह्यांच्या भूमीच्या उदरांत आहे. त्याचा उपयोग पेट्रोलचे उत्पादन मोठ्या प्रमाणांत करण्याकडे केला जाणार आहे. जर्मनीने हा धंदा केव्हाच यशस्वी केला आहे.

जगांतल्या आर्थिक व सामाजिक घडामोडी

(१)

सध्याची आर्थिक हलाखी केव्हां व कशी दूर होणार ह्याची प्रत्येकास चिंता लागून राहिलेली असतां ह्या प्रश्नास निश्चयात्मक किंवा समाधानकारक उत्तर देण्याचें सामर्थ्य मात्र कोणांतहि असलेलें दिसत नाहीं. सर्वत्र बाबतीत जगांत आज अनिश्चितता, अस्थैर्य व नियम-बद्धतेचा अभाव पसरला असल्याकारणानें ही दुर्दैवाची घटना निर्माण झाली आहे. राष्ट्रसंघाची आवश्यकता सर्वमान्य असली तरी त्या संस्थेचें वजन आंतील फाटाफुटांमुळें आंतरराष्ट्रीय प्रकरणांत पडेनासें झालें आहे. आंतरराष्ट्रीय सलोसा व सहकार्य वाढत जाण्याच्या ऐवजी राष्ट्र आर्थिक बाबतीत स्वयंपूर्ण व स्वावलंबी बनण्याची व अलग रहाण्याची सटपट करीत आहेत. आर्थिक दुःस्थिति निवारण्याचे उपाय प्रत्येक राष्ट्र स्वतःपुरते स्वतंत्रपणानें अवलंबीत आहे व त्यामुळें जागतिक सहकार्याचा फायदा मिळणें सर्वासच कठिण झालें आहे. जगांत संपत्तीचें उत्पादन विपुल असतां त्याची वांटणी विषमरीतीनें होत असल्याकारणानें स्वार्थप्रेरित साजगी कारखानदारीच्या पद्धतीच्या ठिकाणी सामाजिक, सामुदायिक मालकीची घटना प्रस्थापित होणें हितकर होईल, ह्या मतास स्वाभाविकपणेच चालना मिळाली आहे. संबंद समाजाच्या वतीनें राष्ट्रांतले उद्योग-धंदे व व्यापार ह्यांची व्यवस्था चालावी आणि मूठभर श्रीमान लोकांच्या सत्तेची, संपत्तीची व मिळकतीची नागरिकांत समान वांटणी व्हावी, ह्या तत्त्वावर रशियांत चालू असलेल्या आर्थिक पद्धतीचें अनुकरण इतरत्र होण्याचें महत्त्व प्रतिपादलें जात आहे आणि समाजसत्तावादाकडे कल असलेल्या लोकांचे ह्या दिशेनें प्रयत्नहि चालू आहेत. ह्या प्रकारची क्रांति होणें म्हणजे प्रगति नसून मानवी संस्कृतीचा नाश होणें होय, हें मत समाजसत्तावादांचे प्रतिस्पर्धी त्यांच्या इतक्याच श्रद्धेनें आवेशानें व जोरानें पुढें मांडीत आहेत आणि स्वहित संरक्षणार्थ व स्वमत पुष्ट्यर्थ संघटन करीत आहेत. ह्या दोन पक्षांचा झगडा आपणांस हानिकारक हाणार ह्या जाणीवेनें कित्येक राष्ट्रांतलीं विचारी माणसें व पुढारी त्यापासून आपले समाज अलिप्त राखण्याची शिकस्त करीत आहेत. स्पेनमध्ये चाललेल्या अंतस्थ बंडाळीनें वर वर्णिलेल्या परिस्थितीवर उत्कृष्ट प्रकाश पाडला आहे.

क्रांतीचे दुष्परिणाम टाळून शांततेच्या व उत्क्रांतीच्या मार्गानें इष्ट प्रगति घडवून आणण्याचे प्रयत्न करणें हें फॅसिझम किंवा आत्यंतिक समाजसत्तावाद ह्यांच्या तडाक्यांत अजून न सापडलेल्या राष्ट्रांतील पुढार्यांचें कर्तव्य समजलें जात आहे, तें योग्यच आहे. रशिया, जर्मनी व इटली ह्या देशांतील सर्वसत्ताधारी व्यक्ति व पक्ष ह्यांनीं कोणती प्रगति घडवून आणली आहे, सुपरिणामांबरोबर त्यांमध्ये लोकांस दुष्परिणामहि भोगावे लागत आहेत कीं नाहीं व त्यांपासून आपणांस कोणता बोध घेतां येईल ह्या गोष्टींचा शांत मनानें विचार सर्वत्र होणें अगत्याचें झालें आहे. म्हणून, वस्तुस्थितीची ह्या संबंधांतली विश्वसनीय माहिती असण्याचें विशेष महत्त्व आहे. रशियामध्ये जुनी परंपरा मोडून राज्यक्रांति घडवून आणल्यापासून जनतेची प्रगति कल्पनेबाहेर झाली आहे, असें बॉलशेव्हिकांचें म्हणणें आहे. मोठमोठे कारखाने काढले, शेती सुधारली, शिक्षणाचा प्रसार केला, बेकारी होऊं दिली नाहीं व एकंदरीनें जनता सुखी केली हें सिद्ध करणारे आंकडे ते प्रसिद्ध करीत

आहेत आणि त्यांत सत्य नाहीं असें नाहीं. पण मुसोलिनी व हिटलर हे सर्व सत्ताधिकारी आपण व आपला पक्ष यांनीं स्वतःच्या राष्ट्राची ह्याच प्रकारची बहुमोल कामगिरी रशियन प्रकारची घटना हाणून पाडूनच बजावली असल्याची बदाई मारीत आहेत. ध्येय, संस्कृति, संघटना, मार्ग ह्यांचे बाबतीत सदरहु दोन भिन्न प्रकारच्या पुरस्कर्त्यांमध्ये अर्थातच जमीन अस्मानाचें अंतर आहे. अशा स्थितीत पूर्वग्रहदूषित न होतां व उत्साहातिरेकानें किंवा अंधश्रद्धेनें ह्या दोहोंपैकीं विशिष्ट बाजूचा पुरस्कार करणें किंवा निषेध करणें वरील देशांच्या बाहेरील लोकांस युक्त होणार नाहीं. आपल्या स्वतःच्या राष्ट्राच्या व समाजाच्या परिस्थितीत कोणते सुधारणेचे उपाय इष्ट व व्यवहार्य आहेत हें त्यांनीं विचारपूर्वक ठरविलें पाहिजे. रशिया, जर्मनी व इटली ह्या देशांतल्या राजकीय आर्थिक व सामाजिक घडामोडी वस्तुतः प्रयोगात्मक आहेत व त्यांतले नेते जरूरीप्रमाणें आपलीं धोरणें बदलतहि आहेत. तेव्हां अशा स्थितीत, आपल्या देशांत त्यांची नकल उठवूं पहाणें वेडेपणाचें होणार आहे. तेव्हां ह्या बाबतीत प्रथम वस्तुस्थितीचें ज्ञान आणि सारासार विचार हीं अत्यावश्यक आहेत. म्हणून, वर निर्दिष्ट केलेल्या जागतिक घडामोडी आणि विचार-आचारांचे वहाणारे ओष ह्यांसंबंधानें विवेचन करण्याचें ह्या लेखमालेंत योजिलें आहे.

रेल्वे स्टेशनावरचे बगीचे

स्टेशनें सुव्यवस्थित व सुशोभित स्थितीत ठेवण्याची सटपट पाश्चात्य देशांतल्या रेल्वे मंडळ्या करतात; आणि ह्या बाबतीत रेल्वे नोकरांमध्ये चढाओढ लावून त्यांस बक्षिसें देतात. सुंद बगीचांनीं सुशोभित केलेलीं स्टेशनें लोकांनीं पहावीं म्हणून एक ब्रिटिश रेल्वे कंपनी खास आगगाड्या सोडण्याची व्यवस्था करणार आहे. प्रमुख स्टेशनांमध्ये ह्या गाड्या पाव तास उभ्या करण्यांत येतील आणि बगीचांची वगैरे शोभा पहाण्याची उतारू लोकांस संधि देण्यांत येईल. जनतेची सोय, रेल्वेची जाहिरात आणि वाढतें उत्पन्न ह्या गोष्टी वरील उपक्रमानें साधतील. हिंदुस्थानांतील रेल्वे स्टेशनांत बसण्याची सोय नाहीं, तेथें सौंदर्य व बगीचे ह्यांचें नांव कशास पाहिजे ?

हिंदी कामकरी-संघ

हिंदुस्थानांतील कारखान्यांमधील कामकऱ्यांचे संघ संख्याबल व द्रव्यबल ह्यांचे बाबतीत मागसलेले असल्याचे त्या संघाच्या १९३४-३५ सालच्या अहवालावरून दिसून येते. संघांच्या सभासदांची संख्या ३ लक्ष असून एकूण उत्पन्न सुमारे ५३ लक्ष रुपये आहे, म्हणजे दर सभासदामागे तें पुरें २ रुपयेहि सरासरीनें पडत नाहीं. नॉर्थ वेस्टर्न रेल्वेच्या कामकरी संघांत १९३४-३५ सालीं सभासद २५० चे २७,५०० इतके झाले, पण त्याचें उत्पन्न मात्र ४३२ रुपये होते.

टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठाच्या व्यापारी परीक्षा

सुरवात: १६ नोव्हेंबर, १९३६

केंद्रे: पुणे, धुळे व आकोला.

अर्जांची शेवटची तारीख: १० आक्टोबर, १९३६

पारितोषिके: (१) नागरी टाइपरायटरवर ज्यास्तीत ज्यास्त वेग दाखवून उत्तीर्ण होणारास वच्छराज आणि कंपनीचें २५ रुपयांचें बक्षिस, (२) प्राथमिक जमाखर्चीत ज्यास्तीत ज्यास्त गुण मिळविणारांस १० रुपयांचें ' घारे ' पारितोषिक.

सहकारी चळवळ व ग्रामोद्धार

दि सारस्वत को-ऑपरेटिव्ह बँक लि., मुंबई
वरील बँकेची १८ वी वार्षिक सभा ता. १९ रोजी श्री. व्ही. पी. वर्दे, ह्यांचे अध्यक्षतेखाली भरली होती. अध्यक्षानी आपल्या भाषणांत बँकेच्या अहवालाचे सालांतील प्रगतीचे समालोचन केले व गिरगांव विभागातील लहान सहान सातेदारांची बँकेमुळे किती सोय होते, ह्याचे त्यांनी वर्णन केले. व्याजाचे दर कमी करूनहि बँकेजवळील ठेवी दुप्पट (सुमारे ५ लक्ष रु.) झाल्या. सालअखेर बँकेस ५,२९२ रु. नफा झाला. त्यांतून भागीदारांस ६३ टक्के दराने डिव्हिडंड मंजूर करण्यांत आले, वक्तरीर कर्जफंड करणारांस व्याजावर रुपयांत तीन आणे रिबेट देण्याचे ठरले. बँकेच्या अधिकृत भांडवलाची मर्यादा अर्घ्या लाखावरून एक लाखावर नेण्यांत आली.

भुसावळ पीपल्स को. बँक लि., भुसावळ

	हजार रु.	हजार रु.
भाग भांडवल :	७५	शिलक, रोख व बँकांत : १७५
रिझर्व्ह व इतर फंड :	३६	भागांत गुंतविलेले :
ठेवी :	४०३	कर्जे इ० :
१९३५-३६ चा नफा :	१५	इमारत :

बँकेचे एकूण ५७६ सभासद आहेत. अहवालाचे साली वसुली समाधानकारक होऊन थकबाकी फक्त ६.०३ टक्के इतकीच राहिली, ही गोष्ट अभिनंदनीय आहे. थकबाकीहि वसूल होण्याजोगी आहे. बँकेने १२३ लक्ष रुपयांचा हुंड्यांचा व्यवहार केला. वर्षअखेर बँकेस १५,०८१ रुपये नफा उरला व त्यांतून भागीदारांस ७३ टक्के दराने डिव्हिडंड देण्याचे ठरले. सुमारे ८ हजार रुपये वेगवेगळ्या फंडांत टाकण्यांत आले आहेत. बँकेने रिझर्व्हची केलेली ही तरतूद अनुकरणीय आहे. तिचा व्यवहार किफायतशीर चालला असल्याचे अहवालावरून स्पष्ट दिसते.

कॉसमॉस को. अर्बन बँक लि., पुणे

	हजार रुपये	हजार रुपये
भाग भांडवल :	८१३	शिलक, रोख व बँकांत : १०७
गंगाजळी व इतर फंड :	३१	इनव्हेस्टमेंट :
ठेवी :	४०७	कर्जे व ओव्हरड्राफ्ट्स :
१९३५-३६ चा नफा :	९३	

सालअखेर वरील बँकेच्या पटावर १,९२६ सभासद आहेत. अहवालाचे वर्षी बँकेने एकूण १ लक्ष १४ हजारांची कर्जे दिली व १ लक्ष ४२ हजारांचा वसूल केला. कर्जाची वसुली अत्यंत समाधानकारक झाली, अशी अहवालांत नोंद आहे. थकबाकीचे प्रमाणहि २.१३ टक्क्यांनी उतरून ते १०.०७ टक्क्यांवर आले. घराचे तारणावर लांब मुदतीने आणखी ५० हजार रुपये गुंतविण्याची परवानगी बँकेने मिळविली आहे; त्यामुळे सभासदांची सोय होऊन बँकेसहि रकमा किफायतशीर गुंतविण्यास साधन उपलब्ध झाले आहे. १ जानेवारी १९३६ पासून बँकेने नोकर-वर्गासाठी प्रोव्हिडंड फंड सुरू केला आहे. सालअखेर बँकेस ९,६५२ रुपये नफा झाला, त्यांतून भागीदारांस ६३ टक्के दराने डिव्हिडंड वाटण्याचे ठरले. २,४१३ रुपये गंगाजळीत व १,००० रुपये इमारत फंडांत टाकण्यांत आले आहेत. वरील अहवालावरून बँकेची प्रगति समाधानकारक रीतीने चालू असल्याचे दिसते व तिच्या मजबुतीची कल्पना येते.

दि बाँवे प्रॉ. को. इन्स्टिट्यूट, पूर्व खानदेश.

ह्या जिल्हा शाखा इन्स्टिट्यूटचे, ५९० सोसायट्या व ४० व्यक्ती, असे सभासद आहेत आणि त्यांचेकडून अहवालाचे साली एकूण ५,३८५ रु. वर्गणी जमा झाली. व्यक्तिशः सभासदांकडून व्हावी तशी वर्गणी वसूल झालेली नाही, अशी तक्रार आहे. शाखेने सहकारी दिन साजरा केला व सर्व जिल्हाभर तो कसा पाळण्यांत यावा, ह्यासंबंधी सर्व सोसायट्यांस सूचना पाठविल्या. एकूण बारा पंचकमेटी ट्रेनिंग क्लासेस व तीन सेक्रेटरी ट्रेनिंग क्लासेस भरविण्यांत आले. दोन फील्ड वर्कर्स परिषदा भरविण्यांत आल्या, त्यांत कित्येक महत्त्वाच्या विषयांचा खल व निर्णय करण्यांत आला. असोदा येथील प्रदर्शनाचे वेळी शाखेने सहकारी स्टॉल मांडला होता. ग्रामोद्दाराचे कार्यातहि शाखेने सहाय केले. श्री. वामनराव व्यंकटराव पाटील हे अहवालाचे साली शाखेचे चेअरमन होते.

सुपरवायझिंग यूनियनची कर्तव्ये

वाढा तालुका को. सुपरवायझिंग यूनियनची वार्षिक सभा ता. १० सप्टेंबर रोजी भरली होती. त्यावेळीं मामुली कामानंतर कांहीं वक्त्यांची भाषणे झाली. शेवटीं, मुंबई प्रॉ. को. बँकेचे मॅनेजिंग डायरेक्टर, श्री. वेंकुटराय मेहता, हे आपल्या भाषणांत म्हणाले:—“ आपले अहवालावरून यूनियनचे काम फार चांगले चालले आहे, असे दिसते. आपणांस एक उत्तम सुपरवायझर लाभले, ही आनंदाची गोष्ट आहे. यूनियन्सची शिस्त चांगली असावी. त्यांनी चालू सोसायट्यांचे व्यवहार सुधारून जरूर तेथे नव्या सोसायट्या स्थापल्या. सुपरवायझर हे सोसायट्यांचे अधिकारी नसून ते सेवक आहेत, अशी त्यांची भावना असावी. आपल्या मालाचा आपणांस पुरेपूर मोबदला मिळवून घेणे अगत्याचे आहे व त्याकरितां खरेदी-विक्री संधांची आवश्यकता आहे. मालाचा भाव वाढता राहिल असा प्रयत्न केला पाहिजे. दुय्यम धंद्यांकडेहि लक्ष देणे जरूर आहे खंडाचा प्रश्न, कर्जबाजारीपणा, इत्यादि गोष्टींकडे यूनियनने सेवा-धर्माने पाहून व सरकारपुढे अडचणी मांडून शक्य ती खटपट केली पाहिजे.”

मठाचे उद्घाटन व कोनशिलासमारंभ

मावळ तालुक्यातील कांहीं खेड्यांत सतत नऊ वर्षे शिक्षणाचे काम करित असलेल्या राष्ट्रधर्म सरस्वतीमठ संस्थेने ता. १९ रोजी भोर संस्थानच्या हद्दीतील कोथुणे येथे घडवून आणलेला नवीन सरस्वती मठाचा उद्घाटनसमारंभ श्रीमती सोनबाई काळे यांच्या हस्ते पार पडला. सदर समारंभास कोथुणे येथील व बाजूच्या गांवांतून सुमारे १५० मंडळी आली होती. कोथुणे येथील रा. आगाशे व बाकी गांवकरी मंडळी यांच्या खटपटीमुळे या ठिकाणी मठ काढणे संस्थेस शक्य झाले. अध्यक्षानी आपल्या भाषणांत शिक्षणाचे महत्त्व सांगून असले ज्ञानदानाचे काम करणाऱ्या सरस्वती मठ संस्थेवर गौरवपूर्वक उद्देश केला. याच वेळी संस्थेच्या शाळाचा बक्षिससमारंभ उरकण्यांत येऊन यशस्वी विद्यार्थ्यांना बक्षिसे देण्यांत आली.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी ९॥ वाजतां संस्थेच्या शिवली येथील शालागृहाचा कोनशिलासमारंभ मुंबई कॉर्पोरेशनचे इंजिनियर रा. पाटकर, यांचे हस्ते साजरा करण्यांत आला. शिवली येथील गांवकऱ्यांची जातीने मेहनत घेऊन शालागृहाकरितां काम करण्याचे कबूल केले आहे.

आर्थिक मंदी व दुष्काळ ह्यांतून काढावयाचा मार्ग

सर जुनीलाल ह्यांचे भाषण

[मुंबई प्रांतिक सहकारी बँकेचे अध्यक्ष, सर जुनीलाल मेहता, ह्यांनी बँकेच्या वार्षिक सभेचे वेळी केलेल्या भाषणाचा सारांश.]

(१) गेल्या वर्षामध्ये बँकेने सरकारी रोख्यांत व इतर बँकांत ठेवींच्या रूपाने गुंतविलेल्या रकमांवर व्याज कमी सुटले. उलट, बँकेचे खेळते भांडवल तीस लाखांनी वाढून ते क्रिफायतशीर गुंतविण्यास साधन मात्र उरले नाही. सहकारी सेंट्रल व अर्बन बँकांजवळील पैसा प्रांतिक बँकेकडे येतो, कारण त्यांस रकमा गुंतविण्यास वाव मिळत नाही. स्वस्त पैशाचा मुबलक पुरवठा असताना तो सुरक्षित रीतीने कर्जाऊ देता येऊ नये, ही स्वरोस्वर विलक्षण गोष्ट आहे. जमिनीची किंमत उतरल्यामुळे व परतफेडीचे शेतकऱ्यांत त्राण न उरल्यामुळे कर्जास ह्यापुढे ज्यास्त मागणी येण्याचा संभव नाही. नवीन सोसायट्यांची स्थापना व सभासदांच्या संख्येत वाढ ह्या मार्गांनी आपल्या गिऱ्हाइकांत वाढ झाली पाहिजे.

(२) गेल्या वर्षी बँकेने ज्यास्त खर्च केला, तो विशिष्ट परिस्थितीत जरूरच होता. नव्या शाखा स्थापून, ज्यास्त नोकर नेमून व परतफेडीची व देखरेखीची व्यवस्था सुधारून ही परिस्थिती सुधारली पाहिजे.

(३) शेतीच्या मालाचा उठाव करण्यास मार्गे बँकेने सहाय केले होते, त्याच धोरणाने कार्य चालू ठेवण्याचा बँकेचा विचार आहे. चांगल्या बियांचा पुरवठा व विहिरी आणि ताली बांधण्यास उत्तेजन, ह्या बाबतीत बँकेने पुढाकार घेणे आवश्यक आहे.

(४) दुय्यम धंदे व खेडेगांवी धंदे ह्यांची प्रगति होणे जरूर आहे. अहवालाचे साली काहीं निवडक सोसायट्यांस अशा धंद्यांस उपयुक्त असणारी साधने बाक्षिसाच्या रूपाने बँकेने दिली.

(५) लिक्विडेशनमध्ये निघालेल्या सोसायट्यांकडून बँकेस सोळा लक्ष रुपये येणे आहे, त्याची वसुली लवकर होणे जरूर आहे. प्रांतिक लँड मॉर्गेज बँक आपल्या बँकेच्या लँड मॉर्गेज खात्याचे थेणे-देणे लवकरच स्वीकारील व त्या शाखेचा ताबा घेईल अशी आशा आहे.

(६) येत्या ऑक्टोबरच्या ११ व्या तारखेस आपल्या बँकेस २५ वर्षे पुरी होतात. तथापि, अवर्षणामुळे निर्माण झालेल्या दुष्काळाचे प्रसंगी बँकेचा रौप्यमहोत्सव साजरा करणे योग्य होणार नाही. उलट, बँकेने दुष्काळपीडितांस शक्य तेवढे सहाय केले पाहिजे. परिस्थिती सुधारेपर्यंत हा उत्सव पुढे ढकलणेच उचित आहे.

वजन-मापाच्या कायद्यांत दुरुस्ती

१९३२ च्या वजन-मापाच्या कायद्यान्वये ज्या काहीं विशिष्ट स्थानिक संस्थांस वजनमापावर शिक्का मारण्याचा अधिकार देण्यांत आला आहे, त्यांसच फक्त वजनमापे तपासण्याबद्दल फी आकारता येते. अशी फी सर्व स्थानिक संस्थांस घेता यावी, ह्या अर्थाची दुरुस्ती आतां कायद्यांत करण्यांत येणार आहे.

कमी माप घालणे, हा सध्याच्या कायद्याप्रमाणे गुन्हा समजला जातो. मापामध्ये किती चूक झाली तर ती गुन्हाचे सदरांत येऊ नये, हे प्रत्येक मालाबाबत व धंद्याबाबत ठरविण्याचा अधिकार सरकारास असावा, अशी दुरुस्ती व्हावयाची आहे.

कायदे मंडळांत आर्थिक प्रश्नांवर प्रकाश

राष्ट्रसंघास हिंदुस्थानाने द्यावयाच्या वार्षिक रकमेमध्ये मोठी कपात करावी, ही सर फिरोज सेठना ह्यांची सूचना कौन्सिल ऑफ स्टेटमध्ये पास झाली.

दक्षिण आफ्रिकेचे शिष्टमंडळ हिंदुस्थानांत आले आहे, त्याचा फायदा घेऊन त्या देशातील हिंदी लोकांच्या अडचणींसंबंधी शिष्टमंडळाशी चर्चा करण्याची सरकार संधि घेईल काय ? ह्या प्रश्नास असेंब्लीत दिलेल्या उत्तरांत त्याबाबत शिष्टमंडळानेच पुढाकार घेतला पाहिजे, असे सरकारतर्फे सांगण्यांत आले.

ग्रेटब्रिटनमधील फौजेमध्ये दर एक हजार सैनिकांस चार डॉक्टर असे प्रमाण पडते. हिंदुस्थानांत हे प्रमाण १,०००:२३ इतकेच आहे.

नवीन कंपनी कायदा अंमलांत आल्यानंतर स्थापन होणाऱ्या प्रत्येक कंपनीच्या बोर्डावरील डायरेक्टरांपैकी निदान निम्मे हिंदी असले पाहिजेत, अशा अर्थाची कंपनी विलांत सुचवलेली दुरुस्ती नांमंजूर झाली.

लोकलबोर्डाचा मतदारसंघ वाढविणाऱ्या दुरुस्तीची सरकारी सूचना मुंबईकायदेमंडळांत पास झाली. त्या अन्वये नव्या असेंब्लीच्या सर्व मतदारांस लोकल बोर्डाचे निवडणुकींत मते देता येतील. सध्या शेकडा ९ नागरिकांस तालुका बोर्डाचे निवडणुकींत भाग घेता येतो व शेकडा ३ नागरिक जिल्हा बोर्डाचे निवडणुकीस पात्र आहेत. दुरुस्त विलांने तालुका व जिल्हा बोर्डाचे मतदारांस प्रत्येक जिल्ह्यांत सरासरीने अनुक्रमे १० व ७४ हजारांची भर पडणार आहे.

दरसाल ६० रुपये घरभाडे भरणाऱ्या मुंबई शहरातील नागरिकांस नव्या प्रांतिक असेंब्लीसाठी मताचा अधिकार आहे. मुंबई कॉर्पोरेशनच्या बाबतीत १२० रुपये घरभाडे भरणाऱ्यासच मताधिकार आहे. ही भाड्याची अट ६० रुपयांवर उतरविणारे दुरुस्तीचे विल पास झाले.

दि डॉन ऑफ इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि., पुणे.

पुणे व सोलापूर येथे

विल्डिंग इन्व्हेस्टमेंट आणि बँकिंग डिपार्टमेंटची कंपनीचे बँकर्सनी पसंत केलेली

ता. १ आक्टो -] नवीन योजना [ता. १ आक्टो -
बरपासून सुरू] बरपासून सुरू

मुदतीच्या ठेवीवर मासिक व्याज देण्याची

फायदेशीर अपूर्व सोय.

बँकेच्या उतरत्या व्याजाच्या काळांत लोकांस आपले कौटुंबिक निर्वाहास साधन अगर मदत म्हणून ठेवीवर मासिक, नियमित व क्रिफायतशीर व्याज देण्याची व्यवस्था तारीख १ आक्टो-
बर १९३६ पासून अमलांत आणली आहे.

गरजूनी जास्त माहिती मागवावी अगर समक्ष भेटोव.

पुणे, ता. २२-९-३६

जनरल मॅनेजर.

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे	
बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% (१९४०-४३)	१११-११
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१२१-२
५% (१९३९-४४) लोन	१०८-१५
४३% लांब मुदत (१९५५-६०) ...	११९-१३
४% १९६०-७०	११५-८
४% १९४३	१११-९
३३% बिनमुदत	९९-११३
३३% १९४७-५०	१०७-११
२३% १९४८-५२	१०१-३

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	१११-८
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीने परत फेड)	१००-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	११०-१२
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	११०-८
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	११३-२
५% म्हैसूर (१९५५)	१२५-०

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१३५-०
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	११२-४
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३३-१२
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५६२-९
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१३९-८

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ४३%)	१०४-८
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ४३%)	९९-०
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९३%)	९०६-४

वीज

बाँबे ट्रॅन्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५४-१
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२४८-१२
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२६०-०
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि, डिव्हि. ६३%)	१६०८-१२
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७३%)	१६१७-८

इतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	२००-१०
टाटा आयर्न (१०० रु. ड. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१७०-१२
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	१८४-१२
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	७१८-२

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

कडून

हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठी अनेक नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खाते सोने विक्री खाते
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खाते सिफ डिपॉझिट व्हॉल्ट खाते विमा खाते

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट एक्झिच्यूटिव्ह आणि
खाते ट्रस्टी खाते

सविस्तर माहितीकरिता पत्रव्यवहार करा:-

स्वदेशप्रेमी लोकांनी स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणे हे त्यांचे कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणे हेच आमचे ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थेकडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकाने घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,

मॅनेजिंग डायरेक्टर.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

लक्ष्मीरोड, पुणे

तारेचा पत्ता : MAHABANK : फोन नं. ५७२
अधिकृत भांडवल : : : १०,००,०००
विक्रीस काढलेले भांडवल : ५,००,०००
खपलेले भांडवल : २,०४,१५०
रोख भरलेले भांडवल : ९९,२७५

दर शेअरची किं. : रु. ५०

चालू ठेवी द. द. शेकडा ११ टक्के व्याजाने स्वीकारल्या जातात.

सेव्हिंग बँक ठेवीवर चेक स्वीकारून द. द. २१ टक्के व्याज दिले जाते.

मुदतीच्या ठेवी तीन महिन्यांपासून पांच वर्षांपर्यंत स्वीकारल्या जातात. व्याजाच्या दराबद्दल बँकेकडे चौकशी करावी.

कर्जे, सोने, चांदी, माल, सरकारी कर्जरोखे किंवा व्यक्तिशः पतीवर रकमा दिल्या जातात.

कॅशक्रेडिट अगर ओव्हर ड्राफ्ट हावरहि कर्जे दिली जातात.

चेक, बिले, ड्राफ्ट, हुंड्या, पेन्शन, बिले वगैरे वसूल करून दिली जातात.

कर्जरोख्यांची सरेदीविकी न्यावरील व्याज जमा करणे ही कामे केली जातात.

या बँकेवर सातेदाराने काढलेले चेक, सेंट्रल बँक, मुंबई कमिशनशिवाय वसूल करून देते. सात्यांत भरलेले मुंबई बँकांवरील चेक कमिशनशिवाय वसूल केले जातात.

शेअर सरेदीबद्दल व व्यवहाराच्या नियमांबद्दल बँकेकडे चौकशी करावी.

एम. व्ही. गोखले,
मॅनेजर.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे, लि.

पत्ता : डेकन जिमखाना, पुणे ४

यांची शास्त्रोक्त, खात्रीलायक व गुणकारी औषधे

च्यवनप्राश पौष्टिक व शक्तिवर्धक २० तो. १ रु.
 वज्रदंती दंतमंजन वा. कि. २ आणे
 केगवर्धन तेल १० तो. १५ आणे
 एरंडपाक मलावरोध घालविणारा १० तो. ६ आणे
 हेमगर्भ मात्रा सर्व वात कफरोगहर मात्रा ५ रु.
 सुवर्णराजवंगेश्वर धातुवर्धक १ तो. ५ रु.
 वाळा सरबत उन्हाळ्यांत थंड पेय १ पौ. १२ आणे
 त्रिभुवनकीर्ति सर्व ज्वरांवर १ तो. १२ आणे
 याशिवाय प्रवाळ, मीक्तक इ. भस्में, सर्व तऱ्हेचीं आसवें,
 अरिष्टे, मात्रा, गुटिका, अवलेह वगैरे मागवून एकवार
 अनुभव घ्या. कटलांग मागवा.

ठिकाठिकाणीं एजन्सी देणें आहेत. एजन्सी घेऊं
 इच्छिणाऱांनीं नियम मागवावे.

अखिल हिंदुस्थानांत पहिल्या प्रतीचें
 सरकारी मान्यतेचें

झारापकर टेलरिंग अँड कटिंग कॉलेज

माहितीपत्रक मागवा] आप्पा बळवंत चौक, पुणे २

एशियन पॉलिसी

म्हणजेच

आयुर्विम्याच्या निरनिराळ्या सर्वांस
 सोयीस्कर योजना.

महाराष्ट्रांत ठिकाठिकाणीं एजंट नेमावयाचे आहेत

धी एशियन अँशुरन्स कंपनी, लिमिटेड

एशियन बिल्डिंग : मुंबई नं. १

Notice to Contractors

Sealed Item rate Tenders in B-2 form are invited for the work of Providing additional accommodation for patients at the Central Mental Hospital, Yeravda, estimated to cost Rs. 2,31,500/- approximately.

2. Tender forms and other particulars can be had during office hours at the Undersigned's office on payment of Rs. 5/-

3. Earnest money of Rs. 2,500/- should be paid into Treasury and chalan attached to the tender.

4. Tender forms will be issued (24 hours after demand and) upto 22nd October 1936 and tenders received upto 3 p.m. on 26th October 1936.

G. D. DAFTARY,
 Executive Engineer,
 Poona Division.

Poona,

26th September 1936

दि कॉमनवेलथ अँशुरन्स कंपनी. लिमिटेड, पुणे.

भागीदारांस नोटीस.

ह्या नोटीशीने कळविण्यांत येतें की, दि कॉमनवेलथ अँशुरन्स कंपनी लिमिटेड, पुणे शहर, ह्या कंपनीच्या भागीदारांची सातव्या वर्षाची सर्वसाधारण सभा कंपनीच्या रजिस्टर्ड ऑफिसमध्ये (११, बुधवार पेठ, हजुरपागेसमोर) तारीख ४ ऑक्टोबर १९३६, रविवार रोजी दुपारी ५ वाजतां पुढील कामाचा विचार करण्यासाठी भरणार आहे. तरी सर्व भागीदारांना सभेस येण्याविषयी विनंति आहे.

सभेपुढें येणारी कामें:—

(१) ३० एप्रिल १९३६ रोजी संपणाऱ्या वर्षाअखेरचा कंपनीच्या ऑडिटरांनी तपासलेला ताळेबंद व बोर्ड ऑफ डायरेक्टर्सचा त्याबाबतचा वार्षिक अहवाल स्वीकारणें व मंजूर करणें.

(२) चालू सालासाठी म्हणजे १९३६-३७साठी विमेदारांनी सुचविलेल्यापैकी हिशेब तपासनीस नेमणें व त्यांचा मुशाहिरा ठरविणें. कंपनीचे हिशेब तपासनीस मेसर्स खरे आणि कंपनी व श्री. जी. डी. आपटे., बी. ए., जी. डी. ए., आर. ए., हे रिटायर होत असून फेरनिवडणुकीस पात्र आहेत, व ते निवडणुकीस उभेही आहेत.

(३) आर्टिकल नं. १३८ प्रमाणें श्री. बी. एस. कामत व शेठ राजमल लखीचंद हे दोन डायरेक्टर्स रिटायर होत असून त्यांचे जागी दोन डायरेक्टरांची निवडणुक करणें. श्री. बी. एस. कामत व शेठ राजमल लखीचंद हे दोघेही फेर निवडणुकीस पात्र असून निवडणुकीसाठी उभे आहेत.

(४) अध्यक्षीच्या परवानगीने सभेपुढें आलेल्या इतर कामांचा विचार करणें. कंपनीची शेअर ट्रॅन्सफर बुकें तारीख २८ सप्टेंबर १९३६ ते १० ऑक्टोबर १९३६ पर्यंत दोन्ही दिवस धरून बंद ठेवण्यांत येतील.

बोर्ड ऑफ डायरेक्टरांचे हुकुमावरून
 अभ्यंकर आणि कंपनी
 मॅनेजिंग एजन्टस

पुणे, तारीख ७ सप्टेंबर, १९३६

मुलांचा आनंद कोणा पालकाला नको! त्यांतून
'आनंदा' चा खास अंक! मग काय त्यावर
मुलांच्या उढ्यावर उढ्या!

'आनंदा'च्या खास अंकाचा थाट

आतां सर्व मुलांना माहीत झाला आहे. ती दोन रंगी छपाई, चित्रांची लयलूट, गोष्टींची रम्यता, कवितांची बहार—हो! सांगायचें विसरलोच! यंदां पुष्कळ कवितांना त्यांतील वर्णनाच्या चित्रांचीच चौकट बसविली आहे—गुळगुळीत कागद, सुबक छपाई व मोहरेदार मुखपृष्ठ हे खास अंकाचे विशेष त्यांना ठारक झाले आहेत. 'आनंद' वर्षभर त्यांची किती करमणूक करतो, त्यांच्या ज्ञानांत किती भर घालतो व त्यांना किती हवाहवासा वाटतो हे तीं केव्हांहि सांगतील. आपण आपल्या मुलांकरितां तो एक वर्षभर घेऊन पहा म्हणजे आपणांसहि कळून येईल. वार्षिक वर्गणी ट. इ. सह लहान अंकाची २ रु. मोठ्या अंकाची ३ रु. वर्षारंभ जुलैपासून. अंक दरमहा पंधराव्या तारखेस प्रसिद्ध होतो.

पत्ता:—म्यानेजर आनंद, पुणे २.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street, | 716 Sadashiv Peth,
Bombay | Poona City

The House for Quality goods at most
reasonable prices.

K. M. BELSARE & Co.,

PLAIN & DECORATIVE FURNITURE

FOR

Home, School, College, Office etc. in

WOOD & IRON

Sadashiv, POONA 2

CONFIDENCE

is a worth-while asset in business building. The success that has attained Hindusthan's efforts to serve the public has its origin in public confidence, its

YEARS OF

Efficient Management, Fair Dealings, Prompt Settlement of Claims, Liberal Terms, Enterprize, Judicious Reserves, Sound Investments, Huge Assets and Useful Service

HAS CREATED

PUBLIC CONFIDENCE

The following figures will convince you :

NEW BUSINESS

This year 1934-35

Exceeds

2 CRORES & 50 LAKHS

BONUS

PER THOUSAND PER YEAR

On Endowment Rs. 23 On Whole Life Rs. 20

HINDUSTHAN

Co-operative Insurance Society, Ltd.

(ESTD. 1907)

Branches : Bombay, Madras, Delhi, Patna, Lahore,
Lucknow, Dacca.

Offices : throughout India & the East.

S. C. MAJUMDAR, | N. SARKAR,
MANAGER : Bombay Branch. | General Manager.

POONA OFFICE — 180, Budhwar Peth.

ह्युम सेप्टिक टँक

वापरल्यानें

आरोग्य व स्वच्छता ठेवली जाते.

नादुरुस्त होण्याची भीति नाही.

कित्येक वर्षे लोक वापरून सुखी आहेत.

संडासाचें पाणी घाण वास न घेतां बाहेर घेते

व

तें भाजी उगवण्यास उपयोगांत आणतां घेते.

ह्युम पाईप

(सिमेंट कांक्रिटच्या)

फार मजबुत व टिकाऊ असतात.

महाराष्ट्रांतील कारखाने:—

मुंबई, पुणे, सोलापूर, मिरज, द. हैद्राबाद.

दि इंडियन ह्युम पाईप कं., लि.

वॅलर्ड इस्टेट, मुंबई.

हे पत्र पुणे, पेट भांडुडां घ. नं. १३६१३ कार्यमूषण छापखान्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिले, व रा. भांडुडां वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधवास,' भांडुडां, घ. नं. १२४/१३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.